

УДК 303.522.3; 338.43; 061. 1 ЄС(477)

*С.В. ТИВОНЧУК, кандидат економічних наук, доцент кафедри
Національний університет біоресурсів і
природокористування України*

*Я.О. ТИВОНЧУК, кандидат економічних наук,
фінансовий аналітик
Компанія «Syngenta»*

*Т.П. ПАВЛОЦЬКА, науковий співробітник
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»*

Розвиток ринку виробництва молока в Україні в контексті євроінтеграційних процесів

Постановка проблеми. Аграрний сектор України нині намагається тісно співпрацювати з країнами Європейського Союзу, тому надзвичайної актуальності набувають питання, пов'язані з адаптацією галузей аграрного сектору України до європейських вимог. Проте недостатній рівень розвитку вітчизняних галузей агропромислового комплексу взагалі й молокопродуктового підкомплексу зокрема не сприяє конкурентоспроможному позиціонуванню на вітчизняному, європейському і світовому ринках молока та молочних продуктів, зумовлюючи низку проблем у контексті євроінтеграційних процесів.

Нині дуже важливо, щоб аграрна політика України враховувала процеси змін, що відбуваються у міжнародному масштабі, й особливо еволюційні та структурні зміни Спільної аграрної політики ЄС останніх років із спрямуванням їх на визначення і формування рамкових умов для розвитку вітчизняного аграрного сектору, який матиме майбутнє та буде конкурентоспроможним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розвитку ринку молока та молочних продуктів присвячено публікації багатьох вітчизняних науков-

ців, зокрема М.М. Ільчука [2], Ю. Керснюка [3], Т. Котика [5], Ю.О. Лупенка, В.Я. Месель-Веселяка [12], Л. М. Сатир, [10] О.Г. Семененка [11], зарубіжних науковців [14,15] та інших дослідників. Водночас основні вектори функціонування ринку виробництва молока у світі й, зокрема, у країнах ЄС і можливостей їх застосування в Україні потребують подальшої оцінки соціально-економічних чинників розвитку ринку виробництва молока в нашій країні та визначення шляхів забезпечення конкурентоспроможності молочної галузі.

Мета статті – дослідження основних тенденцій розвитку світового ринку молока й ринку виробництва молока у провідних країнах Європейського Союзу, соціально-економічних чинників його розвитку в Україні та визначення основних напрямів адаптації молочної галузі нашої країни до європейського інтеграційного процесу.

Виклад основних результатів дослідження. За загальними висновками ФАО, протягом останніх років виробництво молока зосереджено майже в кожній п'ятій країні світу з тенденцією до незначного щорічного зростання. Так, якщо у 2008 році світовий обсяг виробництва молока становив 692,7 млн т, то у 2014-му й у 2016 роках він дорівнював відповідно 793,7 і 817,2 млн т, що на 14,5 та 17,9 % більше ніж у 2008 році. Питома вага України в цих обсягах становила

1,5–1,7 %, (11 місце у світовому рейтингу виробників молока), Франції (провідна країна щодо розвитку ринку молока в ЄС) – відповідно 3,75 %. Істотне нарощування обсягів світового виробництва молока в 2016 році відбулося в країнах Азії, Північної й Центральної Америки, водночас вони не зросли в країнах Європи та Африки і знизилися в Океанії та Південній Америці [8, 9].

Така тенденція, за висновками експертів, повинна зберегтися і в 2017 році. При цьому різниця між багатими й бідними країнами посиляться. У багатих західних країнах зростання буде майже нульовим, а в тих, що розвиваються, виробництво молока може збільшитися на 4 %. У результаті, загалом у світі в середньому приріст становитиме приблизно 2% і буде вироблено молока понад 826 млн т [9].

Торгівля молочними продуктами у світі в 2016 році практично не змінилася й залишилася на рівні 72 млн т у молочному еквіваленті. Це різко контрастує із середнім показником щорічного темпу приросту обсягів торгівлі на 6 % за період 2009-2014 років [9].

У країнах ЄС і надалі спостерігається тенденція до скорочення поголів'я корів. У 2016 році обсяг збору молока порівняно з 2015 роком зріс лише на 0,6 %, надходження його переробним підприємствам знизилася

на 2%. За прогнозами експертів ФАО, у країнах ЄС у 2017 році, незважаючи на продовження тенденції до скорочення поголів'я корів, очікується збільшення надходження молока переробним підприємствам на 0,5 % [6,8]. Такий стан обґрунтовується зростанням цін на ринку молока

Станом на 1 січня 2017 року в господарствах усіх категорій України утримувалося 2,1 млн гол. корів, що в 3,9 раза менше порівняно з 1990-м і на 23,5 % – з 2010 роком. Починаючи з цього року, відбувається процес стійкого скорочення поголів'я молочно-го стада як у сільськогосподарських підприємствах, так і в приватному секторі населення (табл.1), що спричинило різке скорочення поголів'я корів із розрахунку на одиницю земельної площі. Якщо у 1991 році в усіх категоріях господарств України на 100 га сільськогосподарських угідь припадало 20,3 гол. корів, у тому числі в сільськогосподарських підприємствах 16 гол., то в 2016 році ці показники становили – відповідно 6 і менше 2 гол. За даними звіту ФАО (грудень 2016 р.) у країнах ЄС у 2015 році на 100 га сільськогосподарських угідь було 13,2 корови, у тому числі в Бельгії – 37,5, Данії – 20,9, Нідерландах – 74, Франції – 12,6, у Білорусі – 16,2 [14].

1. Розвиток ринку виробництва молока в Україні за 1990-2016 рр.

Показник	Рік							Темпи зростання, зменшення, %	
	1990	2000	2005	2010	2014	2015	2016	2016 до 1990	2016 до 2010
Поголів'я корів, тис. гол.	8378	4958	3635	2631	2263	2172	2134	у -3,9 рази	81,1
у т.ч.: у сільськогосподарських підприємствах	6192	1887	904	626	570	504	486	у -12,7 рази	77,6
господарства населення	2186	3107	2769	2042	1734	1668	1648	75,4	80,7
Середній річний удій молока, кг	2863	2359	3487	4082	4508	4917	5219	182,3	127,8
Виробництво молока, тис.т	24508	12658	13714	11249	11133	10615	10387	44,4	92,3
у т.ч.: сільськогосподарські підприємства	18634	3669	2582	2217	2648	2669	2711	122,2	14,5
господарства населення	5854	8989	11132	9032	8485	7946	7676	131,1	84,9
Реалізовано СГП молока і молочних продуктів, тис.т	18023	2684	2121	2004	2506	2330	2596	14,4	129,5

Надійшло молока переробним підприємствам, усього, тис.т	17958	3335	5689	4793	4647	4551	4182	у – 4,3 рази	87,2
у т.ч.: від сільськогосподарських підприємств,	17943	1790	1797	1890	2428	2198	2494	13,9	131,9
населення	15	1515	3814	2544	1737	2353	1688	х	66,3
Споживання молока на 1 особу в рік, кг	373	199	226	220	223	210	210	99,48	93,41
Рівень рентабельності виробництва молока, %	32,2	- 0,6	12,2	17,9	11,0	12,2	9,5	- 22,7 п	- 8,4 п
Рівень споживання молока і молокопродуктів на 1 особу, % до РНС *	98,2	52,4	59,5	57,9	58,7	55,3	55,3	42,9	0,3

*Довідково: Раціональна норма споживання (РНС) молока і молочних продуктів становить 380 кг на рік.
Джерело: Розраховано на основі даних [1, 7].

За даними табл. 1 різке скорочення поголів'я молочного стада, незважаючи на те, що продуктивність корів у всіх категоріях господарств протягом останніх 10 років збільшилась в 1,8 рази й у 2016 році становила понад 5 тис. кг на 1 корову, зумовило щорічне зниження валового виробництва молока. Як показують результати наших досліджень, це зумовлено зростанням цін на молочну продукцію при одночасному зниженні платоспроможного попиту населення, формуванням несприятливої кон'юнктури світового ринку молокопродуктів та відсутністю ефективного економічного механізму державної підтримки галузі. У 2010 році частка приватного сектору в загальному обсязі виробництва молока становила 80,3%, у 2014 – 76,2, у 2016 році – 75,0 % (1990 р. – 24,1 %). Така інституційна переорієнтація розвитку ринку виробництва молока в країні створила проблеми щодо забезпечення підприємств переробної галузі високоякісною сировиною, також зумовила різке зниження ефективності використання сільськогосподарських угідь.

Обсяг виробництва молока в Україні з розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь порівняно з 1990 роком зменшився більше ніж у 2 рази і становив 29,8 т. У країнах ЄС у 2015 році він дорівнював 81,3 т, у т.ч. у Франції – 85,6 т [14]. У 2016 році

споживання молока в Україні на одну особу становило лише 55,3 % від існуючих раціональних норм. У країнах ЄС цей показник у 2015 році становив понад 80 % [14]. Щорічне надходження молока переробним підприємствам з 2000 року становило менше, ніж 50% від його загального обсягу виробництва. Якщо в сільськогосподарських підприємствах у 2016 році питома вага молока, що надійшло переробним підприємствам, становила понад 92% від загального обсягу його виробництва, то у господарствах населення, через відсутність у країні ефективної системи збору молока, вона дорівнювала лише 22,0 %.

За період 2005–2015 років значно погіршилися показники балансу попиту та пропозицій на ринку виробництва молока України, зокрема обсягів його експорту. На зниження обсягу експорту молока значною мірою вплинула заборона поставок молочної продукції в Росію і складність доставки товару в країни Середньої Азії. Обсяг імпорту протягом 2009–2014 років коливався у межах 5–23% від обсягу фонду споживання (табл. 2).

Як зазначають аналітики, за експортом сировини в натуральному виразі Україна у рейтингу країн світових молочних експортерів із 28-го у 2014 році перейшла на 42 місце в 2016-му [6].

2. Баланс попиту та пропозиції на ринку виробництва молока за 2005-2015 рр., тис.т

Показник	Рік								
	2005	2007	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Виробництво	13714	12262	11610	11249	11086	11378	11488	11277	10682
Зміна запасів на кінець року	174	72	230	11	9	90	12,8	46,5	0
Імпорт	112	199	455	273	257	410	541	337	77
Усього ресурсів	14000	12533	11835	11533	11350	11878	12042	11614	10759
Експорт	1901	939	919	956	964	820	767	504	608
Витрачено на корм	1270	1141	1126	1099	1020	1072	1270	1370	1150
Втрати	3	5	10	8	5	9	0	72	0
Фонд споживання	10826	10448	9780	9470	9363	9797	10005	9668	9001
Із розрахунку на 1 особу, кг	225,6	224,6	212,4	206,4	204,9	214,6	219,6	222,8	210,3

Джерело: Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу :[http:// www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua).

Водночас Україна виробляє молока більше, ніж споживає, тобто існує потенціал для експорту молочної продукції. Однак це лише в умовах першочергового забезпечення внутрішнього споживчого ринку, оскільки нині за існуючими цінами молочні продукти за рекомендованими нормами споживання доступні тільки близько 20 % найбільш заможних верств населення. Основна частина населення споживає тільки 150–170 кг молока й молочних продуктів (менше 50 %

від науково обґрунтованого рівня) [6,7], тому необхідність збільшення обсягу виробництва молока та розвитку ємності внутрішнього його ринку очевидна.

За 2010–2015 роки відбувся ріст середньої ціни реалізації 1 ц молока на 58,1 % з одночасним підвищенням собівартості його виробництва відповідно на 51,9 %, що не забезпечувало розширеного відтворення молочної галузі (табл. 3).

3. Ефективність виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах України

Показник	Рік								
	1990	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Повна собівартість, 1 ц, грн	32,9	57,4	92,1	229	264	266	303	328	348
Середня ціна реалізації 1 ц, грн	43,6	54,2	122,5	270	313	272	341	364	427
Рівень рентабельності, %	32,5	-5,5	33,1	17,8	18,4	2,3	13,1	11,1	12,2

Джерело: Розраховано на основі даних [1, 7].

Причиною низької ефективності виробництва молока є тривале коливання цін на молочну сировину, обмежені можливості застосування інновацій та модернізації молочної галузі, зменшення попиту на молоко і молочну продукцію у зв'язку зі зниженням платоспроможності основної частини населення; насиченість ринку конкурентоспроможною імпоротною продукцією та, загалом, унаслідок відсутності механізму державного регулювання щодо гарантування стійкого економічного зростання галузі.

Таким чином, упродовж тривалішого періоду часу ринок виробництва молока в Ук-

раїні залишається ще дуже інертним, сільськогосподарські підприємства задовольняються стратегією обмеженого зростання обсягу виробництва молока. Ця стратегія і надалі залишається як базова, оскільки фінансові результати СГП від реалізації молока й існуючі обсяги державної підтримки не забезпечують розширеного відтворення молочної галузі. Господарства населення, не маючи змоги вплинути на ринкові ціни або ж оптимізувати витрати виробництва та якість продукції, просто реалізують молочну худобу на м'ясо. Скасування з 1 січня 2017 року спецрежиму ПДВ і введення прямих держа-

вних дотацій, які не забезпечують досягнення відповідного рівня доходів на ринку виробництва молока, з одночасним зростанням податкового тиску, зумовлюватимуть, за даними експертів Асоціації виробників молока, скорочення капіталовкладень у молочній галузі, призведуть не тільки до ослаблення експортних позицій України на зовнішніх ринках, а й цілком до реальної загрози – зменшення виробництва молочної продукції. При цьому прогнозується, що рівень збільшення доходів населення та індексація заробітної плати значно відставатимуть від динаміки цін на молочну продукцію, що різко знизить рівень купівельної спроможності населення [6].

Україні необхідно вчасно передбачати зміни, що відбуваються на європейському й світовому ринках молока, та проводити національну аграрну політику щодо розвитку ринку молока з урахуванням принципів і економічних механізмів успішного функціонування європейського ринку молока й молокопродуктів, де пропозиція формується відповідно до попиту та ринкового ціноутворення.

Ефективність функціонування ринку виробництва молока у країнах ЄС ґрунтується на двох взаємозв'язаних системах: саморегульованій і регульованій. Саморегульована система – це визначення форми власності та господарювання, розпорядження на свій розсуд власністю, продукцією, доходами; вибір сегментів ринку продукції, ресурсів, робіт, послуг; участь у програмах тощо. При регульованій системі на законодавчій основі прийняті регулятори поведінки суб'єктів підприємництва на ринку, зокрема – цінові, податкові, антимонопольні, різні форми державної підтримки тощо.

Рівень співвідношення двох систем у країнах Євросоюзу знаходиться під постійною увагою владних структур, що запобігає недопущенню порушення основних соціально-економічних балансів розвитку галузей агропромислового виробництва [13].

З метою розбудови в Україні конкурентоспроможного й прогнозованого у тенденціях ринку виробництва молока, набуття статусу світового експортера молокопродукції, розширення можливостей експорту мо-

локопродукції у країни Євросоюзу необхідне прискорене вирішення таких завдань:

створення умов для застосування процесів кооперації – шляху еволюційного розвитку галузі, оскільки товаровиробники і переробні підприємства молока тісно взаємозв'язані. Низька ціна на молоко не дає розвиватися товаровиробникові, висока ціна – стримує розвиток переробних підприємств. За даними аналітиків асоціації виробництва молока України, серед десяти топ-переробників молока у світі шість – це кооперативи – Fonterra (Нова Зеландія), Dairy Farmers of America (США), Arla Foods (Данія), Friesland Campina (Нідерланди) та ін. Процес кооперації нині набув поширення у країнах Балтії, зокрема, литовський кооператив Piens CT (створений у 2008 році), до складу якого входить 210 ферм, найсучасніший переробний завод у Європі (щоденно переробляє 410 т молока, у перспективі – 1300 т), експортує 60 % продукції. За інноваційним проектом АВМ України «Гуртовий збут молока» створено накопичувальний центр на базі молокозаводу в місті Умань, який дає можливість господарствам з невеликою кількістю молока одержати вищу ціну на нього.

У рамках проекту компанії «Данон» в Україні створено 20 молочних кооперативів, які об'єднали понад 1200 власників особистих селянських господарств. Частка молочної сировини, що поставляється ними на завод «Данон Дніпро» разом із власними молокоприймальними пунктами, вже перевищує 40 %. Головне завдання проекту – сприяти поліпшенню якості й нарощуванню виробництва молока сільським населенням.

Ці перші кроки щодо застосування процесу кооперування на ринку молока слід поширювати в усіх регіонах України. Водночас держава має прийняти закон, який сприяв би функціонуванню на кооперованій основі професійним виробникам молокопродукції, оскільки національне законодавство прописано під кооперацію приватних осіб, тоді як аграрні кооперативи в усьому світі – це кооперація юридичних осіб – виробників сільськогосподарської продукції [2,4,6];

утворення молочарських сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, заохочення власників корів до створення міні-ферм. У сусідній Польщі молоко із ферм, де утримується менше 15 корів, для переробки промислові підприємства не приймають. Такі ж вимоги встановлені й для фермерів, які виробляють молоко в ЄС, зокрема у Франції [13];

фінансове стимулювання поліпшення якості молока на рівні стандартів ЄС. Вищий гатунки молоко сировини в Україні за стандартами ЄС ледь дотягує до стандарту «допустиме», тоді як перший і другий гатунки українського молока непридатні для переробки в Європі. Наразі в Україні СГП гатунком екстра та вищим реалізують молоко переробним підприємствам у межах 50,0 % (у 2016 році – 51,3 %), а господарства населення у 2016 році реалізували 85,5 % молока другим гатунком і 5,1 % негатурковим [7];

встановлення «справедливої» ціни закупівель, удосконалення фінансово-кредитного, податкового, митно-тарифного регулювання та, насамперед, впровадження сучасних технологій управління виробничими й міжвиробничими відносинами;

створення умов для застосування інновацій у господарських формуваннях виробництва молока, підвищення продуктивності молочного стада в усіх категоріях господарств. В Україні середня продуктивність корів провідних агрохолдингів досягає до 120 ц за рік із розрахунку на дійну корову, тоді як у 60 % СГП середньорічна продуктивність корів не перевищує 40 ц [5]. Наші розрахунки показують, що річний надій 4500 кг із розрахунку на 1 корову є близьким значенням щодо точки беззбитковості його виробництва. Важливо прискорити застосування інноваційних процесів у молочній галузі як головного напрямку конкурентоспроможності розвитку ринку виробництва молока;

оптимізація рівня матеріально-грошових витрат на виробництво молока. Структура цих витрат на виробництво молока за елементами у СГП практично ідентична, а розмір складових матеріальних витрат коливається залежно від рівня молочного вироб-

ництва, зокрема питома вага кормів у виробничій собівартості у 2014–2015 роках становила в межах 34,3–49,9 %, оплата праці – відповідно 18,0–21,4 %, нафтопродукти – 5,7–7,4 % [7] тощо;

відкриття нових експортних ринків і посилення своєї присутності на вже освоєних.

Висновки. Розвиток ринку виробництва молока в Україні є невід’ємною складовою забезпечення національної продовольчої безпеки, основним джерелом добробуту й зайнятості мешканців сільської місцевості та має перспективу потенційної прибутковості молочної галузі. Водночас упродовж останніх років фінансові результати СГП від реалізації молока й існуючі обсяги державної підтримки молочної галузі не забезпечують розширеного її відтворення. Фактичними монополістами на ринку виробництва молока упродовж 2000–2016 років були господарства населення. У 2016 році їхня частка у загальному обсязі виробництва молока становила 75 %, створюючи проблеми із забезпеченням переробних підприємств високоякісною сировиною.

Досягнення конкурентоспроможності функціонування ринку виробництва молока в Україні в умовах євроінтеграційних процесів, як переконує досвід розвитку молочної галузі у країнах ЄС, можливе за умов застосування загальнодержавних, галузевих та конкретного господарського формування інструментів, які визначають параметри й ефективність функціонування ринку виробництва молока. Діяльність конкретного підприємства, сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу, міні-ферми повинна ґрунтуватися на інноваційному менеджменті та сучасних маркетингових заходах; диверсифікації діяльності на ринку; підвищенні заінтересованості в кінцевих результатах; створенні інтеграційних об’єднань і кооперативів; удосконаленні системи професійного навчання персоналу. Саме сукупність дій зазначених інструментів визначатиме стан конкурентоспроможності, ефективність та перспективи розвитку ринку виробництва молока в Україні, встановлення ринкової рівноваги, де ефективна пропозиція відповідатиме платоспроможному попиту.

Список використаних джерел

1. Виробництво продукції тваринництва в Україні у 2015 році – 2015. Стат. бюл. / Державна служба статистики України; за ред. О.М. Прокопенко. – К.: Держстат України, 2016. – 44 с.
2. *Ільчук М.М.* Прогноз попиту та пропозиції молокопродуктів: продовольче споживання, експорт та обсяги виробництва / М.М. Ільчук // *Аграрна наука і освіта*. – 2010. – № 3. – Т.4. – С. 106—111.
3. *Керсанюк Ю.* Молочний сектор: реалії та перспективи / Ю. Керсанюк // *Агробізнес сьогодні*. – 2015. – № 6 (301) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.agro-business.com.ua/ekonomichni-gektar/2805-molochnyi-sektor-realii-i-perspektyvy.html>.
4. Кризис: стратегія виживання / Асоціація виробителів молока // *MilkUA.info* : Інформаційно-аналитический портал о молоке и молочном скотоводстве [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://milkua.info/ru/hottopic/36/>.
5. *Котик Т.* Продуктивність корів за останні п'ять років зросла на 35% / Т. Котик // Український клуб аграрного бізнесу. – 2014.– [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ucab.ua/ua/pres_sluzhba/novosti/produktivnist_koriv_za_ostanni_pyat_rokiv_zrosla_na_35/?category=29778.
6. Офіційний веб-сайт Асоціації виробителів молока [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://avm-ua.org/>.
7. Офіційний веб-сайт Держстату України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua> веб-сайт: www.ukrstat.gov.ua.
8. Прогноз: світове виробництво молока [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agroportal.ua/ua/news/mir/prognoz-mirovogo-proizvodstvo-moloka-neskolko-vyrastet/>.
9. Прогноз розвитку тваринництва у 2017 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.avm-ua.org/uk/post/prognoz-rozvitku-tvarinnictva-u-2017-roci?milkua=1>.
10. *Сатир Л.М.* Стратегія виживання і стабілізації молочного виробництва сільськогосподарських підприємств в умовах кризи / А.М. Сатир [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/UJRN/Pav_2015_27_14.
11. *Семененко О.Г.* Рівень виробництва молока в Україні / О.Г. Семененко // *Економічний вісн. ун-ту: зб. наук. праць учених та аспірантів*. – Переяслав-Хмельницький, 2015. – Вип. 26/2. – С.199-205.
12. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / Ю.О. Лупенко, В.Я. Месель-Веселяк, М.Й. Малік [та ін.]; НААН, ННЦ «Ін-т аграр. економіки; за ред. Ю.О. Лупенка, В.Я. Месель-Веселяка. – [2-ге вид., перероб. і доп.] – К. : ННЦ “ІАЕ”, 2012. – 218 с.
13. *Тивончук Я.О.* Сучасні тенденції конкурентоспроможного розвитку ринку молока і молокопродуктів у Франції / Я.О. Тивончук // *Економіка АПК*. – 2011. – №1. – С.168-175.
14. *Financial aspects of agricultural policy in EU* / Hangué, 2015. – 45 p.
15. *Volovyk I.* Features of strategic planning in cooperatives / I. Volovyk, M. Lafleur // *Забезпечення сталого розвитку аграрного сектору економіки: проблеми, пріоритети, перспективи: матер. VI Міжнар. наук.-практ. інтернет конф.*, 29-30.10.2015: В 2 т. – Т. 2. – Дніпропетровськ: Типографія «Стандарт».

Стаття надійшла до редакції 09.03.2017 р.

Фахове рецензування: 14.03.2017 р.

*

УДК 338.43:316.422

*В.Г. ГРАНОВСЬКА, кандидат економічних наук,
доцент, докторант
Державний вищий навчальний заклад
«Херсонський державний аграрний університет»*

Перспективи розвитку ринку органічної продукції в Україні

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку аграрних підприємств характеризується стійкою тенденцією до нарощування виробничих потужностей, диверсифікацією виробництва, пошуку новітніх форм і мето-

дів господарювання та виробничих альтернатив. Органічне виробництво є одним із найперспективніших альтернативних методів господарювання, що спрямований на економічне зростання. До того ж він є стійкою моделлю аграрного сектору. Продукція підприємств органічного сектору має потен-

© В.Г. Грановська, 2017